

A moldvai csángó gyermekek kétnyelvűsége

Legelőszőr, a moldvai magyarokról szólva, Zöld Péter csfkdelnei plébános írta le 1780-ban a *csángó-magyar* kifejezést. „A román és magyar nyelvet egyenlő képpen értik: tsak az, hogy a Magyar tisztán, de selypen ejtik... Ezek a csángó Magyar nevű Székelyek a Moldva és Szeret vize mellett a Bakovi Püspökhöz valónak tartozandók: a Tatros melyékiek pedig a Milkoviakhoz.”

Jelentésükről már a XV., XVI. századi moldvai oklevelek szólnak, de már Radu Rosetti román történész is rájött, hogy a legtöbb régi magyar település Moldvában az önálló moldvai fejedelemség alapítása előtti időkre megy vissza. Ma a legtöbben azt tartják, hogy a legkorábbi magyar telepesek előrsi és határőrzési megbízatással kerültek Moldvába a XII. században.

A moldvai magyarság az egyetlen jelentősebb lélekszámú magyar népcsoport, amely több mint 600 éve, az önálló moldvai fejedelemség megalapítása óta, *végleg kiszakadt* a magyar állam fennhatósága alól. Bár telepeik száma a történelem folyamán tovább növekedett (a XV. század közepétől huszita menekültekkel, székely kivándorlókkal, menekültekkel), a XVII. század első felétől (1622) a hitterjesztés Szent Kongregációja lengyel püspökök irányítása alá rendelte őket, közéjük pedig idegen papokat, leginkább római ferenceseket küldött, akik nem ismerték híveik anyanyelvét.

Anyanyelvük gyakorlását még inkább megnehezítette I.N. Camilli iasi püspök parancsa (1884), miszerint a templomokban *csak románul* tarthatják a szertartásokat. A legszomoróbb az, hogy még ma is e parancs legkövetkezetesebb végrehajtói a saját vérükből származó „*páterek*”, akiknek nevelését a hatalom teljesen a nacionalista ideológia és politika szolgálatába állította.

1946 után úgy tűnt, hogy a moldvai magyarság sorsa javulni fog. Vidékünkön száznál több anyanyelvű iskola és tanítóképző létesült. Nyelvük, népi kultúrájuk értékeinek feltárására a legkiválóbb erdélyi magyar tudósok, szakemberek vállalkoztak. Óriási gyűjtőmunka vette kezdetét. Ez sajnos nem tartott tovább egy évtized-

nél. 1955-ben a magyar nyelvű oktatást az iskolákban megszüntették. Legtovább (1960-ig) Lészpeden működött magyar iskola.

Három évtizeddel ezelőtt tehát a moldvai csángó falvakban teljesen megszakadt az anyanyelvi oktatás. Újbóli bevezetésének bár meglennének a minimális lehetőségei, minisztériumi rendelkezés biztosítja a román tanuló iskolákban a nemzetiségek anyanyelvének oktatását; gyakorlatba ültetéséhez nemcsak az iskolák szellemi, személyi feltételei hiányoznak, hanem a helyi vezetők, papok ellenpropagandája miatt az évszázadokon át megfélemlített, önazonosságukat csak római katolikus hitükben megtartó moldvai csángómagyarok ellenkezésével is számolni kell. Már az is *óriási bátorságnak számít*, ha a hetedik osztályos gyermekeiket 1990-től *erdélyi iskolákba* küldik anyanyelvükön tanulni.

A moldvai magyarok anyanyelvi iskolák, anyanyelvi egyházi szertartás hiányában mindmáig a *szóbeliség állapotában* élnek, beszélt anyanyelvükön írni, olvasni nem tudnak, s ami még ennél is súlyosabb, a számos szociológiai, pszichológiai tényezővel terhes kisebbségi kétnyelvűségi létük nemcsak épségében, de fennmaradásában is a minimálisra csökkentette az anyanyelv esélyeit.

A gyermekeknek nincs stabil anyanyelvi példaképük, amelyet követhetnének. A szülők többségükben beletrődve abba, hogy a tanítási nyelv román, a családban is azon igyekeznek, hogy román nyelven beszéljenek. Ezáltal beszélt anyanyelvük (a magyar nyelv archaikus állapotát megőrző moldvai csángó nyelvjárás) és a hivatalos államnyelv moldvai változatának kölcsönös egymásra hatása egy *sajátos keveréknyelvet* eredményezett. Így a gyermekek sem anyanyelvükön, sem román nyelven nem tanulhatnak meg helyesen beszélni. Keveréknyelvűségüknek nemcsak olyan jegyei mutatkoznak, mint a magyar kifejezés idegennel való helyettesítése, pl. „*Menek terinvel haza*”; „*Menek vonatval haza*” helyett, hanem a helyi érzék gyöngülése folytán az idegenszerűség az egész mondatot, a ragozást, a szórendet is kikezdte, nem

beszélve nagyon sok esetben a teljes nyelvcsereéről.

Szemléltetésül álljon itt Gábor Felicia lujzikalagori nyolcadikos kislány egy év magyar nyelvtanulás után írt fogalmazása:

Már egy éve, hogy Lujzi-Kalagorba tanultam, amikor egy híret haltunk egy nénitől, hogy aki akar magyarul tanulni, az eljöhet Csfszerezdába. Csfski városról még haltam. Haltam azt, hogy ott magyarul beszélnek, és magyar iskolák vannak. Mivel többször gondoltam, hogy honnan tudunk mi magyarul (ezetleg gyángoul), megkérdeztem nagytatámat és megmontam, amit hallottam. Megkérdeztem, hogy elmehe-tek-e Csfskba magyarul tanulni. Nagytatám azt felelte, hogy az ő ősei is magyarul beszéltek, és szeretné, hogy én is megtanuljak magyarul, mert a magyar szó a mi anyanyelvünk. Így a szüleim elhatározták, hogy magyarul tanuljak... Először idegenynek tetszett ez a város, de az itteni emberek örömmel és lelki melegséggel fogadtak. Összebarátkoztam a szobatársaimmal. Ők is csángó falukból jöttek, hogy megtanulják az anyanyelvüket. Most már megtanultunk írni, rendesen beszélni, olvasni. Szüleim büszkék, hogy legalább egy a tíz gyerekeikből megtanult rendesen magyarul. Köszönöm a jó Istennek és azoknak, akik értünk törekednek, hogy mi jól érezzük itt magunkat.” (1991. május 16.)

Nem tartottam etikusnak ennek a különben nagyon tehetséges, verseket is írogató, jeleleg tizenegyedik osztályos kislánynak a dolgozatát ez alkalommal sem helyesírási, sem nyelvészeti szempontból elemezni. Úgy véltem, hogy a bemutatott nyelvi tények önmagukért beszélnek.

Visszatérve tehát a felvetett kérdésre, a moldvai csángó gyermekek az államnyelvi egynyelvűsödés folyamatának utolsó, legjobb esetben a látens kétnyelvűség fokozatán helyezkednek el.

Keveréknyelvűségük miatt az iskolákban a tanítási nyelvet, a román irodalmi nyelvet nem értik. Mechanikus memorizálásra kényszerülve tartós ismereteket nagyon kevesen szereznek, logikus gondolkodásuk nem fejlődik, sok esetben ellenszenv, sőt *fóbia* kelet-

számlálóbiztos a háziak tiltakozására így válaszolt: „Miért mondjátok, hogy magyarok vagytok, nem tetszik nektek a szemünk?” Végül telefonon felhívta a közjegyzőt, csak utána írta be a háziakat magyar nemzetiségűnek. Sokáig értetlenkedett, neki a „rendelet úgy írja elő” – mondta –, hogy román katolikusoknak kell felírni mindenkit.

Costantin Robu román tanftó a pap beszédére hivatkozva írta be a lakosokat román nemzetiségűnek, és ugyanezt tette Olaru Angelica is, aki csak erélyes felszólításra változtatt a bejegyzésen. Domna Pop, francia nyelvtanár véleménye: „Magyarok csak Budapesten vannak.”

A megfélemlített, félrevezetett embereket gyakran meg sem kérdezték, automatikusan román nemzetiségűnek írták be. Egyedül a szabófalvi Perka Margit esete ismert, aki felháborodottan tiltakozott a nacionalista csalások ellen, és visszaadta számlálóbiztosi kinevezését.

Az alábbi drámai, román nyelvű lészpedi magnetofonfelvétel titokban készült; pontosan jelzi a moldvai állapotokat, az összeíró szellemi felkészültségét, de jelez még valamit: a több évszázados elnyomatásban élő csángómagyarság lassú eszmélését is.

- Magyarnak írjon be!
- Mióta magyar maga?
- Öröktől fogva!... A férjem magyar, és...
- Na... várjon, hová írjam be, nálam nincs ilyen rublika, hogy magyar... (A háziak erre megmutatják(!) az összeírónak, hová kell beírnia.) Háát... maga az egyedüli, aki ezt mondja!
- Hogy engedheti meg magának, hogy átugorjon egy rublikát?
- Én nem ugrottam át semmit, mert mindenhol egyforma, minden ember egyforma... (A házigazdához fordulva:) Be-

fejeztem minden vitát, menjen és törődjön a maga dolgával!

- Én magyar vagyok!
- Mitől magyar maga, Magyarországon született?...
- Mutassa meg az űrlapot!
- Azt írtam be, hogy magyar...
- De hát látni akarom, hiszen alá kell írnom, nem?
- De tudja, hogy maga az egyedüli, aki akadékoskodik!
- Külön kell nyilatkozni az állampolgárságra, a nemzetiségre, a beszélt nyelvre...

– Ismerjük mi a propagandát! (Elkezdi kijavítani a „román” bejegyzéseket magyarra.) Hogyan javítsam ki?

- Húzzon egy vonalat és írja oda, hogy tévedés volt!
- Nem volt semmi tévedés, mert ő (a férj) az egyedüli, aki ilyet kér.

A moldvai csángómagyarság a legmostohább sorsú magyar nemzeti kisebbség. Az 1989. decemberi romániai változások óta sem rendelkezhet alapvető jogaival, magyar iskolával és anyanyelvű misével. A csángómagyar kérdés és az erdélyi magyarság kérdése szorosan összetartozik. A moldvai csángó katolikusok állapota hű tükrö a jelenlegi román demokráciának és nemzetiségi politikának. Nem lehet alapszerződésre gondolni a moldvai csángómagyar jogok európai szintű biztosítása nélkül. Aki erdélyi magyarságot emleget, szűken gondolkozik. A csángómagyarok jelene az erdélyi magyarság jövője lehet. Erre figyelmeztet ez az írás.

Csoma Gergely–Bogdánfalvy János

(A Domokos Pál Péter-*emlékkönyvből*)

„Megfog vala apóm szokor kezemtől...”

Kiadta a Lakatos Demeter Egyesület, Budapest, 1993.)

A bronzkor a Kárpát-Medencében

A hamburgi Régészeti Múzeum tavaly decembertől idén februárig különkiállítást mutatott be a Magyar Alföld történelem előtti időkben származó régészeti leleteiből. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem és a Magyar Nemzeti Múzeum szakemberei által összeállított, összesen 250 kiállítási tárgyból álló anyagot először Majna–Frankfurtban, Freiburgban és Krefeldben, azután Hamburgban mutatták be, onnan pedig Belgiumba, majd Franciaországba megy tovább a különleges tárlat.

Aranygyűrűk, kerámiák, ember- és állatszobrocskák, kocsik, lószerszám, bronz karkötő, gazdag díszítésű bronz kardok, vallási szertartásokhoz használatos eszközök, fejszék, diadémok adnak hírt arról az életről, amely a Krisztus előtti második évezredben alakult ki a Duna–Tisza táján, a különböző népek és népelemek eme „olvasztótégelyében”.

A hamburgi múzeum a maga részé-

Sisakra emlékeztető fejfedő, hímzett díszruha: a mai Magyar Alföldről elszármazott asszony viselete mintegy háromezeröttszáz évvel ezelőtt

ről olyan kiállítási tárgyak összeválogatásával járult hozzá a gazdag anyaghoz, amelyek az Alföld és a mai Észak-Németország bronzkori kapcsolataira vetnek fényt. A legértékesebb lelet ebben a gyűjteményben egy alföldi asszony ünneplő ruhája Krisztus előtt 1600 tájáról, amelyet 1904-ben találtak meg a Hamburg és Hannover közötti térségben. A régészek véleménye szerint ez a ruha nem kereskedelmi áruként került egykoron a messze északra, hanem valószínűleg egy bronzkori fejedelem hitveseként odatelepült nő vitte magával a poggyászában vagy a testén. Ez a szinte egyedülállóan értékes lelet nemcsak arra enged következtetni, hogy a két távoli táj között már akkor álltak fenn kapcsolatok, hanem arra is, hogy a magasabb társadalmi rétegek közt rokon szálak is szövődtek.

A hamburgi **profil** Németország legújabb magyar 1994/2. számából